

NIEUCZONY (53) *part praet pass impf*

W pisowni łącznej (45), w rozłącznej (8).

e oraz o prawdopodobnie jasne (tak w nie- oraz uczone).

comp nieuczeńszy (1).

sg m N nieuczony, nieuczeńszy (20). ◇ G nieuczon(e)go (1). ◇ D nieuczon(e)mu (2). ◇ A nieuczon(e)go (1). ◇ I nieuczonym (3). ◇ n N nieuczon(e) (1). ◇ pl N m pers nieuczeni (8). ◇ G nieuczonych (5). ◇ D nieuczonym (3). ◇ A m pers nieuczon(e) (4). ◇ I m nieuczonymi (2). ◇ L nieuczonych (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVIII w.

I. W funkcji właściwej: *Który nie był uczone, nie wykształcony; rudis Mącz, Calep, Cn; indoctus Calag, Vulg, Cn; illiteratus, iners, ineruditus Calep, Cn; imperitus Modrz, Cn; idiota Vulg, Cn; analphabetus, experitus, litterarum expers, iners, non eruditus, stupidus Cn (52) : RejWiz Cc3; O iako przykra ięft bārzo mądrosć ludziom nieuczonym [nieumiejętnym WujBib] Leop Eccli 6/21; OrzRozm D2v marg; BielKron 176v; RejZwierc 240v, Aaa, Aaav; Calag 526b; Calep [505]a, 528a, 530b [2 r.]; Ięfliby ię tedy zęfzłō wżytko zgromādzenie wiernych węspōlek/ á wżyścyby ięzyki mówili/ á węfzliby nieuczeni ludzie ábo niewierni [idiotae aut infideles; nieukowie ábo niewierni WujBib]; izali nie rzekā/ że iźáleiećie? WujNT 1.Cor 14/23.*

W połączeniach szeregowych (2): KrowObr 124v; Ale pōspōłtwo nieuczone/ głupie á niepotężne [vulgus imperitum et imbelles]/ łācno może być przypędzone ku znośzeniu wżytkiego. ModrzBaz 97v.

W przeciwstawieniu: »nieuczony ... uczone« (3): Apelluie tedy [Luter] od nieuczonego Papieżā do lepiey vczone^{go} papieżā. BielKron 194; iź ia człowiekiem będąc nieuczonym/ ważyłem ię z człowiekiem wedle świātā zacnym/ y vczonym potkāć. NiemObr 6; WujNT 47.

Wyrażenie: »mistrz nieuczony« (1): Nie podeymuy ię tu dziełā miłtrzu nie vczony/ Ktorybys w rzemieśle swoim nie był doświādczony. KlonŻal D3.

Szeregi: »gruby a nieuczony« (1): y i spodobała sie tatarom iako lodu [!] grubemu á nie vczonemu, á napierwej Czarzowi Batemu [Placuit barbaris et ipsi primum imperatori Bathy, et omnibus Thartaris] [...] rada ona Sarracenow MiechGlab 20.

»nieuczony a niestateczny« (1): obācz/ że to ięft włāfna nieuczonych á nięfātęcznych ludzi [...] pōwāć nie tylko piłmā trudne/ ále y infze łācne WujNT 814.

»nieuczony i nieumiejętny« (1): A Haeretykowie lepāk/ ktorzy im łā nieuczeńszy y nieumiejętnieyzy/ tym ię zā vczęńsze y w piłmie biegleyśze máią WujNT 47.

»prosty i (a) nieuczony« (2): KrowObr 114v; IŻ ten profty wykład słow Pāńkich/ od proftych też á nie vczonych ludzi ięft vczynion RejPos 156.

a. W funkcji rzeczownika: prostak, nieuk; indoctus Calag, PolAnt, Vulg, Calep; idiota Vulg, Cn; laicus, prophanus Mącz (29) : *Przez nyeuczone tu nye tych rozumye/ ktorzy nic nye vmyeyā. [...] ále ony/ o ktorych też Pāweł iwyęty tāk piłfe: A ięfli kto mnima iżeby co vmyał/ yęścze nye poznał yāko ma vmyeć. KromRozm II p2; Leop Prov 21/24; Prophanus, Swietski Niepōfwięcony vulgo Laicus, Też nieuczony/ Nieuk. Mącz 117d, 359c; RejZwierc 210; SkarŻyw 332, 570; małżeńśwem*

złączone/ W ftáteczney wierze choway: potwierdz nieuczony *GrabowSet* P3v; *WujNT* 1.*Cor* 14/24. [Cf NIEUCZCZONY *Calep* 537a].

W *przeciwstawieniach*: »uczony (4), doktor ... nieuczony« [w tym: *uczony i doktor* (1)] (5): Cżim fie dzieli vcżony od nieuczonych, odpowiedział, iako żywy od martwych. *BielŻyw* 89, 10, 58; Dziwna rzeká piśmo S. [...] iřz w niey báránek/ to ieřt prořty y nieuczony/ brodzić: y wielbład w niey to ieřt vcżony y Doktor pływać/ y zátopić fię (pyřzny Heretyk) może. *SkarŻyw* 47.

Szeregi: »głupi a nieuczony« (1): Y owřsem głupi á nye vcżony trudno bład yáki wymyřlić/ álbo wymyřlony przez inřse/ tfirdzić/ á myędzy ludźmi rozśyác może. *KromRozm* II p.

»nieuczony i (a) niestateczny (a. niestały, a. nieustawiczny, a. niestatek)« [szyk 6:1] (7): Bo y Pyotr tylko o nyeuczonych á nyestałych piřse/ iřz ye [*Pismo św.*] nákrzywyáya. *KromRozm* II o4v; czemuř Pyotr tylko o nyeuczonych á nyeuřtáwicznych piřse/ iřz piřmá nákrzywyáya? *KromRozm* II p2, o2; rzeczy trudne ku wyrozumieniu/ *Quae indocti et instabiles deprauant*, ktore [...] neuczenni [!] niektorzy y nie řtali w řtátku/ wywráćiař *SarnUzn* Gv; niektore (rzeczy) trudne rozumowi/ ktore nie vcżeni y nieřtáteczni [*indocti et instabiles*] kręcá *BudNT* 2.*Petr* 3/16; *WujNT* 518; ieřt wiele rzeczy trudnych/ ktore nieřtátkowie y nievcżeni přuiá *SkarKaz* 81a.

»prořty (a. prostak) a (i) nieuczony« (5): *RejZwierz* A2v; *furgunt indocti et rapiunt coelum* [...] powřtáiař prořci á nieuczenni do nieba fięgáiař/ á my z nářzými náukámi lećimy w przepářci. *BielKron* 160v; Tedy mi fie z tey przyczyny zdáło/ ácz prořtakowi á nieuczonemu/ przypátruiác fie řpráwam á obyczáiom ludzkim/ [...], áby fie teř wřdy co o tym nápiřáło *RejZwierz* A3; *SkarŻyw* 47; *SkarKazSej* 700a.

»(i, tak) uczony i (jako i) nieuczony« (4): *MurzNT* 51; Y rzućili lořy porřadki řwemi zá rowno thák więćřřfy iáko mnieyřřfy/ vcżony pořpolu y nieuczony [*doctus pariter et indoctus*]. *Leop* 1.*Par* 25/8; *BielKron* 79v; Ale przez te malutkie rozumiey pokorne/ ták uczone iako y nieuczony. *WujNT* 47. [Ponadto w *przeciwstawieniach* 4 r.]

II. W funkcji przymiotnika: *Nienawykły* (1) :

cum inf (1): wnet iáko pierzchać nieuczony Lew/ od mnogiey zgráiey będąc ořkoczony/ Y od tyřiac łowcow z gotowemi łuki/ Blizřze zágubiwrřzy/ drugie řtrářzy huki. *SzarzRyt* C2.

a. [*Nienawykły do posłuszeństwa jeřdźcowi, nie dájacy się oswoić, okieřzac, ujeřdzić; dziki (o koniu); indomitus HistAl: (nagł)* Iako nyektore kxasá Szkapadocyei przywyodł konia nyevczonego [konia *Bucifala HistAl*] do krořya phyřypa Macedonyszkyego (-) kxasá kapadocyszky przywyodł ynego konyá nyevczonego [nie vřmierzonego/ barzo okrutnego *HistAl*] wyelgyego naczyley/ y barszo czvdnego/ szwyřszanego szewzythkych sztron [...] lanczvchy zelyasznyy/ Bowym yad on kon nyevczony ludzye dlya wszrokv okrutnosczy *HistAl* 1510 50.

Synonimy. I. *niebiegły, niećwiczony, nierozumny, nieumiały, nieumiejętny, prořty; a. prostak; II. nieprzywykły; a. bujny, dziki, nieugłaskany, nieujeřdźzony, nieukrocony, nieuřmierzony, niezuczony.*

Cf NIEUCZNY, NIEUK, UCZONY